

Ko hono vakai'i 'o e fakalalakaka 'o e ngāue

'E hanga 'e he fakatoto 'o hokohoko ta'u 'o fua 'a e anga 'o e fakalalakaka 'o e fakahoko ngāue', 'o fakatatau mo e ngaahi taumu'a 'e tolu ko'eni 'o e palani fokotu'utu'u'. 'E lava ai ke 'atā 'a e palani' ko'eni ki hano toutou fakalelei'i 'i he ta'u ko'eni 'e 10 'e fakahoko ai', he 'e tokonia aipe ki hono lelei 'o e fakahoko 'o e ngaahi fokotu'utu'u 'i he taimi 'e ngāue'aki 'a e ngaahi me'a ne ako mei hono fuofua fakahoko ki he fa'u 'o e kaveinga ngāue' mo hono fakahoko atu foki.

Na'e fa'ufa'u 'a e fokotu'utu'u hono tolu ke *faka'ai'ai 'a e fengāue'aki fakataha* ke:

- hiki'i hake 'a e tu'unga fakalalakaka' mo e lavame'a 'i he ako 'a e fānau valevale 'o a'u ki he ta'u valu' 'aki hano fokotu'u ha ngaahi fehokotaki mālohi 'a e ECE pea mo e ngaahi mātu'a', mo e ngāue fakalalakaka', ngaahi 'apiako', ngaahi ngāue'anga ki he mo'ui lelei' mo e ngaahi ngāue ki he ngaahi fiema'u fakasōsiale'.

Ka fakahoko 'a e fokotu'utu'u 'i he taumu'a ko'eni' 'e lahi ange ai 'a e ngāue vaofi 'a e ngaahi va'a 'oku poupu ki he ako'i 'o e longa'i fānau', ngaahi mātu'a mo e fāmili, pea mo'ui ai foki mo ha ngaahi faingamālie ke tupulekina ai 'a e kakai 'o e kolo fekau'aki mo e ako'.

Ko e ngaahi tokoni ki he fokotu'utu'u

'E tokoni'i 'a e fakahoko 'o e palani fokotu'utu'u ko'eni' 'e he ngaahi fokotu'utu'u lalahi 'e fā ko'eni:

- ko hono toe siofi 'o e lao ki hono fakalele 'o e ECE; pea 'e fai 'eni mei Sune 2002 ki Tisema 2003
- ko hono toe sivi'i 'o e founa hono fakapa'anga'i 'o e ECE; pea 'e fai 'eni mei Mē 2002 ki Siulai 2003
- ko hono fai 'o ha fekumi ke hoko ia ko e tūkufua ki he fa'u 'o e kaveinga ngāue pe lao 'o e fakalele 'o e ECE ki he kaha'u', pea mo siofi hono fakalele mo 'ene tupulekina'
- ko hono fakakau mai 'o e kotoa 'o e tafa'aki ECE 'i hono fa'u 'o e kaveinga ngāue pe lao ki he fakalele 'o e ECE 'i he kaha'u', pea mo hono fakahoko 'o e ngāue.

Fakasitepu 'a Hono Fakalele

'E fakahoko 'i he ngaahi sitepu 'e fitu 'a e palani fokotu'utu'u' ko'eni, pea 'e fakatoka 'e he ngaahi lakanga ki mu'a 'a e ngaahi ngāue 'e muimui mai. 'Oku 'ikai ke pehe 'e 'ia i ha hokohoko pau 'o e ngaahi lakanga' ni he 'e 'ia i 'a e taimi 'e feope'aki. 'I he founa ko'eni' 'oku malava ai ke fakatokolahi 'a e fanau 'i he ECE pea 'i he taimi tatau pē fakalelei'i ai 'a e tu'unga ngāue'. 'Oku toe 'uhinga foki 'eni kuo 'osi fokotu'u 'a e ngaahi lakanga tefito 'oku fiema'u ke fakapapa'u'i aki ha ola 'oku lelei.

Pathways to the Future: Ngā Huarahi Arataki

2002

2012

A 10-YEAR STRATEGIC PLAN FOR EARLY CHILDHOOD EDUCATION

Summary-Tongan

*A journey towards increased participation,
improved quality and stronger relationships*

Fakamā'opo'opo

‘Oku mahu’inga ‘a e ako’i ‘o e longa’i fānau iiki te’eki hū ki ha akoteu ki he toenga ‘o ‘enau mo’ui. ‘Oku faingamālie ‘a Nu’u Sila’ ni he ‘oku ‘i ai ‘a hono ngaahi va’a fakaako ‘oku nau tokanga’i lelei’i ‘a e Ako’i ‘o e Fānau Iiki’ (Early Childhood Education - ECE), pea ‘oku kei ‘i ai pe ‘a e ngaahi faingamālie ke langa’i hake hono ngaahi mālohinga’. ‘Oku fiema’u ‘e he Pule’anga’ ke hiki’i hake ‘a e tu’unga fakaako ‘a e fānau kotoa ‘o Nu’u Sila’, ko ia ai ‘oku mahu’inga ke ‘inasi ‘a kinautolu kotoa ‘oku ‘inasi fakataha ‘i he ngaahi va’a ‘o e ECE ‘i hono ‘ilo ‘o e iku’anga ‘oku lelei’. ‘Oku fakamahino ‘i he Palani ki he Fokotu’utu’u ‘o e Ako ki he Fānau Iiki’ (Strategic Plan for Early Childhood Education) ‘a e vīsone ki he ako’i ‘o e Fānau Iiki’, pea ‘oku kau ai mo e palani fakata’u 10 ke fai’aki hano fakalelei’i.

Ko e Taumu’a

‘I he femahino’aki mo e ni’ihi ‘i he ngaahi va’a kotoa ‘oku felāve’i mo e ECE, kuo fokotu’u fakataha mai ai ‘e he va’a’ ko’eni, mo e Pule’anga’, ha palani ngāue. ‘Oku tolu ‘a e ngaahi tefito’i taumu’a ‘o e palani’:

- fakatokolahi ange ‘a e kau mai ‘a e fānau’ ki he ngaahi polokalama ECE
- hiki’i hake ‘a e tu’unga fakangāue palofesinale ‘a e ngaahi va’a ECE
- faka’ai’ai ke lelei ange ‘a e vāfengāue’aki.

‘Oku kau ‘i he palani ko ‘eni’ ai ‘a e ngaahi fokotu’utu’u ke fakatoka ha ECE ‘oku tokanga makehe ki he ngaahi fiema’u ‘a e kakai Mauli’ mo e kakai Pasifiki’.

Liliu ‘a e Tokanga

‘Oku fiema’u ke fai e ngaahi liliu lahi ‘i he ngaahi va’a ECE, ke a’usia ‘a e ngaahi taumu’a ko ‘eni ‘e tolu’. Ko e ni’ihi ‘o e ngaahi liliu ‘e fai ki he:

- founa fakapa’anga mo e tu’utu’uni fo’ou ki hono pule’i mo e fakalele e ngāue’, ke poupu’i ‘a e ngaahi ngāue kehekehe ‘a e ngaahi va’a ‘o e ECE ke nau a’usia ha tu’unga ma’olunga
- lelei ange ‘a e poupu’i ‘o e ngaahi ngāue ‘a e ECE ‘i he ngaahi komiuniti
- fakahū ke ngāue’aki ma’a e kau ngāue fakafaiako ‘i he ngaahi ngāue’anga ‘oku fakalele ‘e he ECE, ‘a e founa lesisita fakafaiako ‘aia ‘oku lolotonga ngaue’aki ki he kau faiako ‘i he ngaahi ako mo e kinitakateni’
- fakalelei’i ‘a e fengāue’aki fakataha ‘a e ngaahi va’a ECE, ngaahi mātu’a mo e ngāue ke fakalakalaka’, ngaahi ngaue ki he ako’, mo’ui lelei’ mo e ngāue kehekehe ki he ngaahi fiema’u fakasōsiale’, ke fakalotolahi’i mo faka’ai’ai ‘a e mātu’a mo e kāinga’ ke nau kau fakataha ki hono ako’i ‘o ‘enau longa’i fānau iiki’ ‘i he ECE
- fakalahi ange ‘a e kau mai ‘a e pule’anga’ ki he ECE, ‘o tefito ‘ene tokanga’ ki he ngaahi komiuniti ‘oku si’i ‘a ‘enau kau mai ki he ngaahi polokalama lelei ‘a e ECE.

Ko e ngaahi Fokotu’utu’u ‘e Tolu

‘Oku hanga ‘e he palani ko’eni ‘o fakafehokotaki ‘a e ngaahi fokotu’utu’u tāutaha, ke fakatefito ‘a e taumu’a ‘o e ngaahi ngāue ‘a e va’a kotoa’ ki hono maa’usia ‘o e ngaahi taumu’a’.

Ko e ‘uluaki fokotu’utu’u ke toe *fakatokolahi ange ‘a e kau mai ‘a e fānau’* ki he ngaahi polokalama ECE, kuo fa’u ia ke:

- siofi ‘a e ngaahi komiuniti ‘oku si’i ‘aupito ‘a e kau mai ‘a e fānau’, tautaefito ki he kau Mauli’, Pasifiki’ mo e ngaahi komiuniti mei ‘uta mo masiva ange
- fakalele’aki ‘a e ngaahi fiema’u ‘a e ngaahi komiuniti tāutaha
- fakalahi ‘a e fatongia ‘o e pule’anga’, ‘i hono fakafaingofua’i ange ‘a e ngaahi founa ke ‘inasi ai ‘a e fanau’ i he ngaahi polokalama ‘a e ECE
- tokoni’i ‘a e ngaahi va’a ngāue ‘a e ECE ke nau tokanga ange ki he ngaahi fiema’u ‘a e longa’i fānau, ngaahi mātu’a mo e fāmili.

‘E mahino mei hono fakahoko ‘o e fokotu’utu’u ‘i he taumu’a ko ‘eni’ ‘a e ngaahi me’a ‘oku ne fakafe’atungia’i ai ‘a e tokolahi ange ‘o e kau mai ‘a e fānau’ iiki, pea mo faka’ai’ai ‘a e lelei ‘o e kau mai ‘a e ngaahi mātu’a mo e fāmili. ‘E toe lelei ange ‘a e tokoni faka’aho’ mo e fakapa’anga ki hono fokotu’u ‘o e kautaha ngaue mo hono fakalele ‘o e polokalama’ ‘oku lelei.

Kuo fa’ufa’u ‘a e fokotu’utu’u hono ua ke *hiki’i hake ‘a e tu’unga fakangāue palofesinale* ‘a e ECE ke:

- fakahoko ke totonu mo ‘aonga ‘a e silapa’ (*Te Whāriki*)
- fakapapu’i ‘oku tokolahi fe’unga ‘a e kalasi pe ko e kulupu ki he faiako’ pe ‘e taha, pea ‘oku taumu’a kotoa pe ki he lelei ange
- fai ha ngāue ke fakapapu’i ‘oku fetu’utaki mo fengāue’aki mālohi ‘a e kau faiako mo e ngaahi mātu’a, fāmili mo e longa’i fānau’
- fakakaukau’i mo fokotu’u ma’u ‘a e tu’unga ‘o e founa faiako mo e founa ‘oku ako’ ai ‘a e fanau.

Ka fakahoko ‘a e ngaahi fokotu’utu’u ‘i he taumu’a ko ‘eni’, ‘e tokolahi ange ‘a e kau faiako lesisita ‘i he ECE, pea ‘e fakalelei’i ai mo e tokolahi ‘o e kalasi pe kulupu ki he faiako ‘e taha. ‘E lava ai ke fai ‘a e fakatotolo ki he ngaahi fiema’u ‘a e ngaahi mātu’a mo e ngaahi fāmili ‘oku nau fokotu’u ngāue ‘i he ECE, pea ‘e fai ai mo e ngāue fakapatonu ke faka’ai’ai ‘a hono fakahoko lelei ‘o silapa *Te Whāriki* pea mo e founa faiako lelei mo e founa ako ‘a e fanau.